

Dossier tijdschrijven

Toelichting bij het advies *Naar doelmatiger onderwijs*

Nr. 20100057/934

Onderwijsraad
Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag
e-mail: secretariaat@onderwijsraad.nl
070 – 310 00 000 of via de website: www.onderwijsraad.nl

Inhoudsopgave

1	Wat is bekend over tijdsbesteding van leraren?	6
2	Advies <i>Naar doelmatiger onderwijs</i>	9
3	Reacties op het advies	10

1 Wat is bekend over tijdsbesteding van leraren?

Het onderzoeks- en adviesbureau Regioplan heeft in 2008 gedurende ruim een jaar een onderzoek uitgevoerd naar de tijdsbesteding van onderwijsgeevenden in het voortgezet onderwijs. Het hoofddoel was in kaart te brengen hoe de tijdsbesteding eruitziet en hoeveel tijd er aan lesgebonden taken en niet-lesgebonden taken wordt besteed. Verder had het onderzoek tot doel vast te stellen of en zo ja, welke veranderingen zijn opgetreden in de tijdsbesteding. Ten slotte werd verkend hoe de tijdsbesteding zich verhoudt met het takenpakket van leraren, de ondersteuning die ze krijgen, de schoolorganisatie, bureaucratie en met werkplezier en werkdruk. De resultaten van het onderzoek zijn beschreven in het rapport *Tijdsbesteding leraren Voortgezet Onderwijs*.

Het onderzoek bestond uit drie verschillende onderdelen. In het eerste onderdeel werd een grootschalige kwantitatieve tijdsmeting uitgevoerd. Hierbij gaven leraren door middel van zelfrapportage inzicht in de hoeveelheid tijd die ze aan hun werk besteden en in de verdeling van hun tijd over verschillende werkzaamheden. Verspreid over het jaar vulde een grote groep leraren uit het voortgezet onderwijs een tot maximaal vier keer een korte vragenlijst in over de tijd die zij de afgelopen werkdag aan hun werk besteedden. Hun werd gevraagd de werktijd van de afgelopen dag te verdelen over achttien categorieën (lesgeven, lesgebonden taken, overleg, enzovoort). Op dezelfde manier werd leraren gevraagd naar de tijd die zij in het achterliggende weekend of de afgelopen schoolvakantie aan werk besteedden.

Aanvullend op deze kwantitatieve meting is de tijdsbesteding van 59 leraren via observaties op school één dag lang bijgehouden. Observatoren liepen met elke leraar één dag op school mee en hielden nauwkeurig hun tijdsbesteding bij. Aan het einde van de dag is de leraren gevraagd een inschatting te maken van de tijd die ze thuis nog aan hun werk zouden gaan besteden. Het laatste onderdeel van het onderzoek betrof een kwantitatieve verdiepingsronde. Deze had ten doel de relatie te verkennen tussen de tijdsbesteding en het takenpakket van de leraar, de mate van ondersteuning die hij of zij ondervindt vanuit de schoolorganisatie, de ervaren bureaucratie en ten slotte het ervaren werkplezier en de werkdruk.

Gemiddeld gewerkte tijd

De normjaartaak voor een fulltime aanstelling bedraagt in het onderwijs 1.659 klokuren. Daarbij wordt uitgegaan van een arbeidsduur van 36,86 uur per week. Die werktijdfactor is gebaseerd op in totaal 45 werkweken. Door de schoolvakanties moeten leraren het aantal te werken uren echter in een kortere periode opbrengen en ze worden dus geacht om meer te werken dan de genoemde 36,86 uur.

De tijdsmeting laat zien dat een leraar, volgens eigen opgave, gemiddeld 7,9 uur per dag werkt. Op basis van de opgegeven informatie komen we verder tot een gemiddelde van 3,8 gewerkte uren in het weekend. De spreiding is echter groot: sommige leraren werken (veel) minder of meer op de geregistreerde dag of het geregistreerde weekend. Door de kortere werkperiode in een jaar is het dus zo dat er in het voortgezet onderwijs in een gemiddelde werkweek veel wordt gewerkt. Na correcties voor aanstellingsomvang komen we op een gemiddelde van 43 uur per week (bij een voltijdaanstelling). Deeltijders maken gemiddeld meer uren dan voltijders. De deeltijders komen bij een omrekening naar een voltijd aanstelling uit op gemiddeld 44,5 uur en de voltijders op 41,5 uur.

Samen met de indicatie die we hebben van de gewerkte uren in de schoolvakanties, leveren deze weekgemiddelden een schatting op van de gemiddeld gewerkte tijd in een heel schooljaar van 38,5 week. De voltijders komen dan gemiddeld uit op ongeveer hun normjaartaak. De deeltijders komen hoger uit dan die normjaartaak. Dit levert voor het totaal een gemiddelde op van circa 1.710 gewerkte uren voor een heel schooljaar bij een voltijd aanstelling in een jaar van 38,5 week, verzuim buiten beschouwing gelaten. Dit is 3% meer dan de normjaartaak. Niet alle scholen halen echter de normatieve bedrijfstijd van 38,5 week. Er zullen daarom ook leraren zijn die minder werken dan het door ons geschatte gemiddelde. De tijdsbesteding is niet gelijkmatig over het jaar verdeeld. In de eerste en laatste weken van het schooljaar is het gemiddeld aantal gewerkte uren per week relatief gezien wat lager. Ook hier gaat het nadrukkelijk om een gemiddelde, er zijn ook leraren die het in die periode druk hebben. In de maanden november, december, januari en april wordt er per werkweek gemiddeld genomen het meest gewerkt.

Verdeling van de gewerkte tijd

Een dag op school is druk bezet voor een leraar, zo blijkt uit de observatieronde. De lesuren en geplande activiteiten bepalen de structuur van de dag. Leraren hebben echter ook te maken met veel ongeplande activiteiten (invallen, leerlingbegeleiding, overleg met collega's), die soms voor een deel tijdens andere werkzaamheden en tijdens de pauzes worden uitgevoerd. Ook worden delen van lesuren waarin toezicht wordt gehouden door leraren gebruikt om lesgebonden taken als lesvoorbereiding en nakijken uit te voeren. De tijdsmeting geeft een precies beeld van de verdeling van de gewerkte tijd over de verschillende taken. In een gemiddelde werkweek besteden leraren 38% van hun tijd aan lesgeven, 20% aan lesgebonden taken en 42% aan niet-lesgebonden taken. Bij de meting over het kalenderjaar 2000 was dat respectievelijk 42, 22 en 36%. Er wordt dus minder tijd besteed aan lesgeven en aan lesgebonden taken dan destijds. Omdat bij de vorige meting gebruik is gemaakt van een andere onderzoeksmethode, zijn de verschillen indicatief.

10% van de tijd in een werkweek wordt besteed aan overleg, 6% aan administratie en 6% aan ontwikkeltaken. De overige 20% is verdeeld over andere niet-lesgebonden taken, zoals deskundigheidsbevordering en leerlingbegeleiding. Overigens is het percentage van de tijd dat leraren aan deskundigheidsbevordering besteden (3%), laag vergeleken met de 10% van de tijd die daarvoor vaak in de jaartaak is ingepland. In schoolvakanties wordt er relatief wat meer tijd aan deskundigheidsbevordering besteed (circa 12% van de gewerkte tijd).

Takenpakket van de leraar

Verhoudingsgewijs hebben veel leraren uren in hun takenpakket voor leerlingbegeleiding en ontwikkeling van de onderwijsinhoud. Een kleiner deel heeft uren voor buitenles-activiteiten, ontwikkeling van schoolbeleid of begeleiding van nieuwe leraren. Uit de verdiepingsronde komt naar voren dat een deel van de leraren ook taken uitvoert die niet zijn opgenomen in het takenpakket. Bovendien besteden leraren naar eigen zeggen vaak meer tijd aan taken die wel in hun takenpakket zitten. Dat doen ze echter veelal uit eigen keuze, omdat ze het een zinvolle taak vinden. In een klein deel van de gevallen gebeurt het omdat ze zich ertoe verplicht voelen door de school.

Overigens geldt ook voor andere taken (als klassenmentor, stagecoördinator, teamleider, roostermaker en dergelijke) dat de desbetreffende leraren zeggen er meer tijd mee kwijt te zijn dan er voor staat. Dit tekent de motivatie van de gemiddelde leraar om het werk dat komt kijken bij een baan in het voortgezet onderwijs goed uit te voeren. Het maakt echter ook duidelijk dat er onduidelijkheid bestaat rondom hetgeen er in het kader van taakbeleid met een leraar wordt afgesproken. De druk op de tijdsbesteding en de inzet van leraren lijkt dus deels voort te komen uit gedrevenheid van leraren zelf en deels uit een ontoereikend taakbeleid vanuit de schoolorganisatie. Het is onduidelijk of en zo ja, op welke manier de uren die extra worden besteed aan de ene taak,

ten koste gaan van de uren die zouden moeten worden besteed aan de andere (zoals bijvoorbeeld deskundigheidsbevordering). Het lijkt erop dat op dit moment bij de schoolleiding en de leraar het zicht ontbreekt op de consequenties voor de tijdsbesteding en de ervaren werkhoeveelheid.

Taakvoldoening en taakbelasting

Taken kunnen mede door de hoeveelheid tijd die ermee is gemoeid, als belastend worden ervaren. Taakbelasting hoeft echter niet tot problemen te leiden als de leraren ook genoeg voldoening uit hun taken halen. Uit de verdiepingsronde blijkt dat de kerntaken meer voldoening opleveren dan dat ze als belastend worden ervaren. Zo halen vrijwel alle leraren voldoening uit het lesgeven. Aan die taak besteden ze ook nog altijd de meeste tijd, maar wel minder dan enkele jaren geleden. Andere taken die gemiddeld genomen vaak voldoening geven, zijn leerlingbegeleiding, ontwikkeltaken en begeleiden en coachen van collega's.

Ook de taken die veel voldoening geven, kunnen soms als belastend worden ervaren. Zo vindt een derde van de leraren lesgeven ook belastend. Er zijn maar een paar taken die door meer leraren als belastend worden ervaren dan dat ze voldoening geven. Voor zowel beheers- en toezichthoudende taken als voor administratieve taken geldt dat bijna 60% van de leraren ze belastend vindt en dat slechts een klein deel er voldoening uit haalt. Aan deze taken besteden leraren in een werkweek 8% van hun tijd.

Administratieve lasten en bureaucratie

Net als andere beroepsgroepen moeten leraren vanwege overheidsregels of interne procedures of regels een aantal taken (administratie, overleg) uitvoeren, waarvan het directe nut door henzelf niet altijd wordt gezien. Daarbij zijn er wel verschillen. Administratieve taken die het gevolg zijn van interne procedures binnen de schoolorganisatie en van overheidsregels worden door maar weinig leraren zinvol gevonden. Aan administratieve taken die direct met de lerarentaak te maken hebben (administratie rond leerlingen) is een groot deel van hen, naar eigen zeggen, veel tijd kwijt. Die taken worden echter door de meeste leraren als zinvol ervaren.

Ook intern overleg vinden leraren nuttig, met name het overleg rondom de leerling en het onderwijs. Naarmate leraren overleg minder zinvol vinden, neemt het aantal toe dat zegt hier te veel tijd aan kwijt te zijn. Overleg over schoolbeleid vinden leraren het minst zinvol. De helft van de leraren geeft aan dat met name besluitvormingsprocedures te veel tijd kosten.

Verder lezen over tijdsbesteding leraren en schoolleiders

- Backbier, E., Frielink, S.J., Franck, E., Groeneveld, M. & Simons, J. (2001). *Taakbesteding en taakbelasting van leraren*. Zie ook de website van Ministerie van OCW, http://www.minocw.nl/documenten/babo_66.pdf
- Bokdam, J., Stroeker, N. & Hauw, P. van der (2009). *Tijdsbesteding en -beleving basisschooldirecteuren*. Zoetermeer: Research voor Beleid, EIM.
- Vogels, R. (2009). *Gelukkig voor de klas?* Den Haag: SCP.
- Cornielje, C. (2008). *De waarde van een norm*. Den Haag: Cap Gemini (secretariaat). Zie: <http://www.minocw.nl/documenten/Rapport%20Commissie%20Onderwijstijd.pdf>

2 Advies *Naar doelmatiger onderwijs*

Half november 2009 bracht de Onderwijsraad het advies *Naar doelmatiger onderwijs* uit. Dit advies gaat over doelmatigheid in het licht van onderwijskwaliteit. Een klein punt in het advies betreft tijdschrijven. Het onderwerp riep vele en soms ook heftige reacties op bij vooral docenten.

In het advies pleit de Onderwijsraad onder meer voor tijdschrijven als manier om meer inzicht te krijgen in de tijdsbesteding van leraren. Bedoeld wordt een vorm van tijdschrijven waartoe de leraar zelf het initiatief neemt. Tijdschrijven dus als instrument voor bezinning in plaats van als controle-instrument. Voor elke leraar is het weleens nuttig is om pakweg twee weken per jaar dagelijks bij te houden wat je die dag hebt gedaan en hoeveel tijd diverse bezigheden nu precies kosten. De kans is groot dat dit tot verrassende inzichten leidt. En wanneer je als docent dat samen met twee of drie naaste collega's doet en de uitkomsten gezamenlijk bespreekt, is het leereffect nog groter. De ervaring leert dat zo'n werkwijze veel oplevert aan doelmatigheidsbesef. De Onderwijsraad pleit niet voor het invoeren van een ingewikkeld en tijdrovende systematiek van urenverantwoording. En zeker niet voor een landelijke verplichting hiertoe.

3 Reacties op het advies

Er kwamen vele reacties op het advies *Naar doelmatiger onderwijs*'. De meeste reacties gingen in op het onderwerp tijdschrijven en waren vaak kritisch tot zeer kritisch. Hieronder volgt een selectie van de reacties, die naar onze indruk inhoudelijk interessant zijn.

- [Ik ben tegen tijdschrijven voor leraren](#), reactie minister Plasterk;
- [Tijdschrijven voor docenten - ook dat is professionalisering](#), reactie Jef van Hurk;
- [Is tijdschrijven het nieuwe inklokken?](#), reactie op Z24 Business-nieuws;
- [Van tijdschrijven kun je veel leren](#), column van Frank Kalshoven, Vrij Nederland;
- [Passief tijdschrijven](#), column van René Verhulst, voorzitter WEC-raad;
- [Tijdschrijven en andere bewezen innovaties](#), reactie van Wilma Cornelisse, SchoolManagement Totaal;
- ["Desgewenst" professional in het onderwijs?](#), weblog Olaf McDaniel.

In de reacties werd ook melding gemaakt van voorbeelden van tijdschrijven, die goed aansluiten bij de manier van tijdschrijven die in het advies *Naar doelmatiger onderwijs* wordt bedoeld.

- [Tijdschrijven](#), brief van Walter Daneels;
- [Soms is het gewoon net echt werk](#), blog van Elsje Dijkstra;
- [Tijd-werk registratie](#), blog van Paul Laaper.